

Co-funded by the
European Union

Erasmus+

Модуль 1 «Європейські кейси формування толерантності та гуманістичної візії в управлінні людськими ресурсами»

Лекція 3 «Толерантність та культурне різноманіття в Європі: перспективи та поточний стан»

Викладач: Череп А.В.

Д.е.н., професор

Спецкурс «Європейська гуманістична візія в управлінні людськими ресурсами» (HumEU)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

- 1. Європейські моделі та парадокси толерантності. Культурне різноманіття в сучасній Європі. Випадки недостатності впливу толерантності в її сьогоденні розумінні.**
- 2. Сучасні виклики толерантності: культурне різноманіття, інтеграція мігрантів, політика ідентичності.**
- 3. Важливість саморефлексивного перегляду та ведення переговорів про національну ідентичність.**
- 4. Виклики постімміграційного різноманіття.**
- 5. Дуальність толерантного сприймання.**
- 6. Політичні стратегії поширення толерантності.**
- 7. Дискурс про толерантність, встановлення меж та соціальне регулювання. Практичні особливості мінімалістичної концепції невтручання. ■ ■ ■**
- 8. Максималістична концепція «плюралістичної толерантності».**

1. Основні аспекти розуміння толерантності в сучасних умовах виражені у Декларації принципів толерантності, підписаній 1995 р. В Парижі 185 державами- членами ЮНЕСКО:

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

- 1.1. Толерантність означає повагу, прийняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, наших форм самовираження і способів проявів людської індивідуальності...
- 1.2. Толерантність – це не поступка, поблажливність або потурання. Толерантність – це насамперед активне ставлення, що формується на основі визнання універсальних прав і основних свобод людини... толерантність повинні виявляти окремі люди, групи, держави.
- 1.3. ...Толерантність – це поняття, що означає відмову від догматизму, від абсолютизації істини і утверджує норми, встановлені в міжнародних правових актах у галузі прав людини...
- 1.4. Вияв толерантності, який співзвучний повазі прав людини, не означає терплячого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або поступки чужим переконанням...» [1].
- Важливість проблеми підвищення значення толерантності важко переоцінити. Це стосується процесів, які відбуваються на рівні окремої людини, політичних, конфесійних, міжетнічних або економічних проблем. Крім того, початок ХХІ ст. в світі був позначений активізацією екстремістської ідеології та практики, в Україні – поглибленням системної кризи, гострою політичною боротьбою, нестабільністю. Зміцнення державної єдності та ключові рубежі завдань модернізації в Україні неможливо досягти без забезпечення громадянської згоди, довіри, порозуміння між політичними силами. Важливою передумовою і водночас засобом їх досягнення в умовах конфліктного протиборства виступає політична толерантність [1].

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Організація об'єднаних націй у заснувала 1996 р. День толерантності, який ґрунтується на принципах та Статуті ООН і є фундаментом Загальної декларації прав людини. Саме Загальна декларація прав людини поставила за мету поглибити толерантність міжнаціональну, міжкультурну, міжрелігійну, що забезпечить взаєморозуміння між народами на різних континентах з метою забезпечення їх миру та розвитку

• Поняття толерантності – це антонім недружнього, недоброзичливого відношення до інших людей, несприйняття альтернативних думок та дій, ненависті, ворожого ставлення та синонім терпимого відношення до думки інших людей, їх релігійних уподобань, культури, поведінки, висловлювань відповідно до принципів свободи слова

Культурне різноманіття в сучасній Європі

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

- У 1983 році міністерка культури Греції Меліна Меркурі вирішила, що тоді ще Європейські Спільноти (організація, що передувала створенню Європейського Союзу) недостатньо приділяють уваги культурі. Вона запропонувала програму європейських міст культури, яка у 2009 році отримала теперішню назву — Культурних столиць. Першим культурним містом стали рідні для Меркурі Афіни [2].
- У сучасності, кожного року Рада Міністрів ЄС обирає три європейських міста та оголошує їх культурними столицями. У цих містах проходить велика низка масштабних європейських заходів: концерти, конференції, лекції, виставки, фестивалі тощо. Всі заходи направлені на пропагування різних європейських культур. Кожного року спеціальна комісія з культурних експертів оцінює заявки на участь, які подають самі міста, на роки вперед. Рішення експертів згодом затверджує Рада міністрів Європейського Союзу. Більш як 80% респондентів зазначили, що серед усіх подій, «Культурна столиця» мала найбільший вплив на їхні міста. Олімпіада та Експо (світова виставка) — лише наступні у рейтингу.
- У 2013 році влада французького Марселя повідомила про рекордну кількість туристів, що прибула до міста — 11 мільйонів. У Вроцлаві, що був культурною столицею у 2016 році, **40% представників креативних індустрій відзначили зростання витрат**. До того ж, це польське місто приваблює понад 600 мільйонів інвестицій [3].
- Втім, економіка — не єдиний вимір впливу програми на міста. Додайте до цього інфраструктуру — масштабні зміни, ревіталізацію промислових районів (як у словацькому Кошиці), створення комфортного міського середовища та нові об'єкти на кшталт Музею Середземноморської культури у Марселі, який побудували спеціально для року культурної столиці. Звісно ж, найголовніше — все те, заради чого цю програму і створювали — це культура. Наприклад, британський Ліверпуль у свій рік провів більш як 41 000 культурних заходів, в яких взяло участь 18 мільйонів людей.
- У 2020 р. з усієї Європи впродовж року приймала хорватська Рієка та ірландський Голвей. Найбільший хорватський порт, Рієка проведе більш як 600 культурних заходів — в тому числі, Кухню різноманіття, що незвичним образом поєднає мистецтво, музику та кулінарію. **Голвей**- найбільш динамічне місто Ірландії розділило свій культурний рік на сезони — за ірландською традицією. Український культурний фонд оголосив [конкурс](#) на Малу та Велику Культурну столицю України, які обираються за принципом, схожим із європейським. Так, у 2020 році Малою Культурною столицею обране місто Славутич — наймолодше місто України, а Великою Культурною столицею став Маріуполь [4].

2. Терміни толерантність та терпимість (і відповідно, їх антоніми – інтолерантність і нетерпимість) можуть характеризуватися близькими, але не тотожними властивостями, а іноді навіть далекими за змістом.

Одним з найрозповсюджених визначень толерантності є її розуміння як терпимості до інакшого, іншого, чужого за умови відсутності ворожого чи негативного ставлення до цього «іншого». Тобто, толерантністю є якість людини, що характеризує її ставлення до іншої людини як рівнодостоїнної особистості і виражається у відсутності чи свідомому пригніченні почуття неприйнятності останньої, викликаного тими чи іншими відмінностями.

- Відповідно до ст. 1 Декларації принципів толерантності, толерантність презюмує, що кожен є вільним дотримуватися своїх переконань і визнає таке ж право за іншими. Отфрід Гьофе визначає толерантність на її базовому рівні як добровільне визнання плюралізму, яке, в свою чергу полягає у готовності додержуватись діючих законів і належить до умов цивілізованого поведіння один з одним [5].

- При цьому умовою можливості плюралістичної демократії є не лише пасивна толерантність, а й активна: як здатність та готовність дистанціюватись від своїх найглибших переконань, обговорювати їх чи навіть відмовитись від них (як наслідок впливу переконливих аргументів). Але, така активність є виключно очікуваною і в жодному випадку не може бути примусовою.

Для розуміння феномена толерантності слід звернутися до її джерел, що беруть свій початок з ситуації гострих світоглядних конфліктів у західній Європі XVI–XVII в.в., які мали наслідком криваві релігійні війни. Так, дійсно, ще у середньовічній Європі в одному суспільстві була можливість співіснування не співпадаючих один з одним кодексів моралі. Крім того, саме цей історичний період фактично є полігоном боротьби єдності та багатоманіття. Саме конкуруючі сторони, заради унеможливлення повного самовинищення засвоювали цінності, принаймні, мінімальної самоповаги, терпимості.

- Однак, першочергово, неприєднання до суспільної думки ототожнювалися у середньовіччі з ганьбою. Від більш ліберальних підходів в ті часи відмежовувались ідеєю якісної більшості. На думку теологів XIII століття, людська природа схильна до розбіжностей, але ця якість є наслідком від першородного гріху [6] .

- Терпимість до багатоманіття (як політична норма чи пра предметом дискусій значно пізніше. Прийнято вважати, що початок співіснуванню відмінних одна від іншої ідей поклав саме Модерн. Пізніше авторитарні чи тоталітарні режими суттєво стримували ідеї багатоманітності та терпимості. Лише в деяких найбільш розвинених демократіях першої половини ХХ ст. такі ідеї могли скористатися захистом державно-правових гарантій [7].
- Фактично прикладами таких країн можна навести виключно Великобританію та США. У 1941 р. Е. Фостер прогнозував, що у післявоєнному світі терпимість може стати новим категоричним імперативом [8]. Однак, після Другої світової війни нова хвиля демократизації вимагала суттєвого посилення ідей терпимості та визнання плюралізму. Наприкінці 20 сторіччя країни радянського блоку почали втрачати свій суспільний консенсус, а в західних країнах ще до падіння берлінської стіни виникли тисячі угруповань людей з різними (часто-густо – протирічними) думками. Як наслідок цього регіоналізація культур розвивалася не зважаючи на одночасний розвиток глобалізації. Щодо таких процесів С. Хантінгтон зауважив, що до кінця ХХ сторіччя децентралізація стала актуальною політичною ідеєю «від Каліфорнії до Києва» (дисидентської практики) [9].

- 3. Сучасні уявлення про роль і місце етнічної і національної ідентичності складаються під впливом конкуруючих трактувань діалектики етносу і нації, природи національної єдності, різних типологій націоналізму.
- Підвищення мобілізаційної ролі етнічної ідентичності наприкінці ХХ століття пов'язують із реакцією суспільної свідомості на форсовану глобалізацію, викривленим відображенням у ній поділу націй на “бідні й багаті”, посиленням соціальної конфліктності в умовах перехідних економік, розвитком транспортних комунікацій і засобів зв'язку, що стимулюють консолідацію різних етнічних діаспор. У сучасному світі налічується до 5 тисяч національних меншин. З них 575 проживають на територіях європейських держав і близько 200 на пострадянському просторі [10].
- В таких умовах етнічність лишається потужним колективним ресурсом, інструментом здобуття і збереження соціального та політичного статусу, засобом територіально-державного самовизначення, нарешті – екзистенційною цінністю. Але емоційні ресурси етнічності можуть виступати і як стимулююча, і як паралізуюча, руйнівна сила. Сумний досвід Югославії, Чечні та інших “гарячих точок” планети дає яскраве уявлення про її величезний конфліктогенний потенціал [11].

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

- Толерантність та ідеї плюралізму у сьогоденному світі існують у різних проявах, що не заперечує їх існування, а виключно підтверджує їх реальність. Так, наприклад, конфесіально єдина Франція характеризується політичним плюралізмом, в той час як в США ситуація фактично дзеркально відображена. Стосовно Європи загалом то тут зв'язок між політичною та релігійною терпимістю вважається давно доведеним, а баланс, що виник як наслідок їх взаємодії вважається конституційною цінністю [12].
- Політизована свідомість вбачає в національній ідеї насамперед систему символів і вольовий імпульс, що виступає духовною основою національних рухів та національної самоідентифікації, стрижень національної ідеології, політичний проект майбутнього нації. Це – другий, політичний рівень існування національної ідеї. На третьому рівні узагальнення – теоретичному – вона здебільшого має вигляд вихідної світогляднометодологічної позиції у концепціях державотворення, національного інтересу, національної безпеки тощо. І, нарешті, на четвертому, пізнавальному рівні – це гносеологічна конструкція, що відбиває погляди визначних представників суспільної думки на процеси націєстановлення, державотворення, на місце і роль націоналізму [13].

В поняття етнічної ідентичності вкладаються насамперед спільні уявлення, що виникають внаслідок усвідомлення членами певної етнічної групи спільності походження, культури, мови, традицій, території, історії тощо.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

- Е. Сміт характеризує її як абстрактну, багатовимірну конструкцію, що складається з багатьма різноманітними сферами життя і схильну до численних перетворень і поєднань. Її найголовнішими рисами є історична територія, спільні міфи та історична пам'ять, спільна культура, єдині юридичні права та обов'язки для всіх членів, спільна економіка.

- Поняття національної ідентичності передбачає насамперед самобутність, історичну індивідуальність, наявність популярної в масах національної ідеї. Національна ідентичність може химерно поєднуватися з іншими різновидами ідентичностей – класовою, релігійною, етнічною, а її ідеологія – хамелеоноподібно перетворюватися на інші ідеологічні різновиди: лібералізм, фашизм, комунізм. Радикалізм і загострене відчуття ущемленості – ознака національної ідеї в суспільствах, що обстоюють своє право на самовизначення і виборюють власну державність. Здобуття державності, як правило, знімає напругу у міжетнічних відносинах і переносить національну ідею у площину технологічного проекту, спрямованого на захист національних інтересів і національної безпеки. Світовий досвід свідчить, що найбільших успіхів досягали ті нації, які вкладали в поняття “національна ідея” раціонально-прагматичний зміст і розглядали її як ідею загальногромадянську [14]

- Визначимо основні критерії толерантності для врегулювання в
- – визначити стадії конфліктної ситуації;
- – ставитися до опонента з толерантністю та зрозумілістю до його думки та поведінки;
- – проявляти стриманість по відношенню до опонента;
- – бути готовим до компромісу;
- – не застосовувати насильство, залякування, образи, експлуатацію, дискримінацію, упередженість, расизм, націоналізм (до представника іншої культури, національності, статі) [15].
- Толерантність носить приховану позицію, поділяється на: гендерну, расову, релігійну, географічну, політичну, сексуально орієнтовану, ціннісну та поділ на види інтолерантності: приховану вербальну, агресивну поведінкову.
- Відкритість суспільства – це відкритість до інших культурних норм, соціальних змін і інновацій. Толерантність та інтолерантність (критичне мислення) взаємопов’язані, відтворюють стан демократії, умови розвитку [16]
- Декларація толерантності була підписана ЮНЕСКО 16 листопада 1995 р., цей документ має міжнародно-правову основу. В Декларації було висвітлено принципи толерантності, встановлено її головні позиції на державному, соціальному стані (Tolerantnist yak osnova... “ 2016)

4 Виклики постімміграційного різноман

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Ми просимо дати притулок для тих, хто був принижений. *Пабло Нер*

- Люди постійно переїздять в сьогоденному глобалізованому світі. Міграція руйнує традиційні кордони між культурами, етнічними групами і мовами, і розвиває різноманітність, культурні та економічні багатства. Міграція також сприймається багатьма як виклик або навіть як погроза. Це виклик механізмам захисту прав людей, які борються за повне виконання прав усіх людей, в тому числі й мігрантів/мігранток, оскільки права мігрантів/мігранток часто порушуються.
- Міграція — це процес переміщення або через міжнародні кордони, або в межах однієї країни, що включає будь-які пересування людей, незалежно від причин. Дати визначення терміна «мігрант» не так легко.
- За даними Європейського комітету з питань міграції, термін «мігранти» використовується... для позначення, залежно від контексту, емігрантів, мігрантів, що повертаються назад у свою країну, іммігрантів, біженців, переселенців та осіб з числа іммігрантів і/або членів етнічної національної меншості, яка утворилася через імміграцію»[17].

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

- Міграція — це процес переміщення або через міжнародні кордони, або в межах однієї країни,
- що включає будь-які пересування людей, незалежно від причин. Дати визначення терміна «мігрант» не так легко. За даними Європейського комітету з питань міграції, термін «мігранти» використовується... для позначення, залежно від контексту, емігрантів, мігрантів, що повертаються назад у свою країну, іммігрантів, біженців, переселенців та осіб з числа іммігрантів і/або членів етнічної національної меншості, яка утворилася через імміграцію» [18].
- Для Управління Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців (УВКБ ООН) біженці/біженки та безпритульні становлять окрему групу людей, тому що вони залишили свої будинки через серйозні загрози їх життю і свободам. УВКБ ООН попереджає про те, що існує ризик стирання тієї межі, що відокремлює біженців/біженок від інших груп мігрантів/мігранток, які переїхали з однієї країни в іншу з економічних чи соціальних причин, або заради того, щоб підвищити рівень свого життя, в той час як біженці/біженки змушені бігти, щоб врятувати своє життя або зберегти свої свободи [19].

Кількість населення у світі- 10 країн- лідерів [20]

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

	Країна	Кількість населення в млн. осіб	Відсоток від населення Землі, %	Регіон
1.	Китай	1 394,4	18,16	Азія
2.	<i>Індія</i>	1 356,4	17,66	Азія
3.	США	333,3	4,34	Америка
4.	Індонезія	269,5	3,51	Азія
5.	Пакистан	213,3	2,78	Азія
6.	Бразилія	209,4	2,73	Америка
7.	Нігерія	200,1	2,53	Африка
8.	Бангладеш	168,0	2,19	Азія
9.	Росія	146,9	1,91	Євразія
10.	Мексика	133,1	1,73	Америка
38.	Україна	42,0	0,55	Європа

Топ-10 країн світу за кількістю населення (2019 р.)

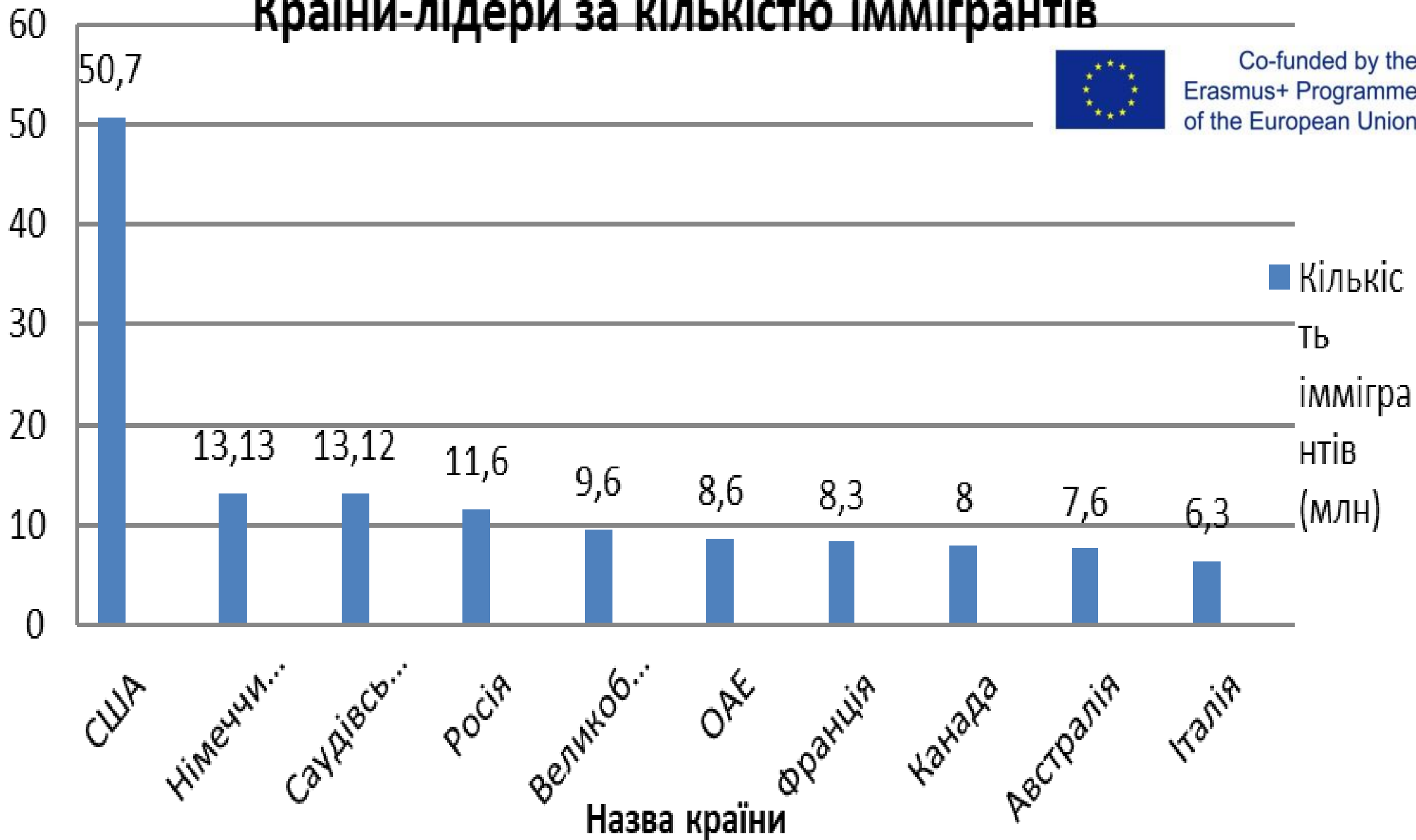

Країни-лідери за кількістю іммігрантів

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Число іммігрантів (млн)

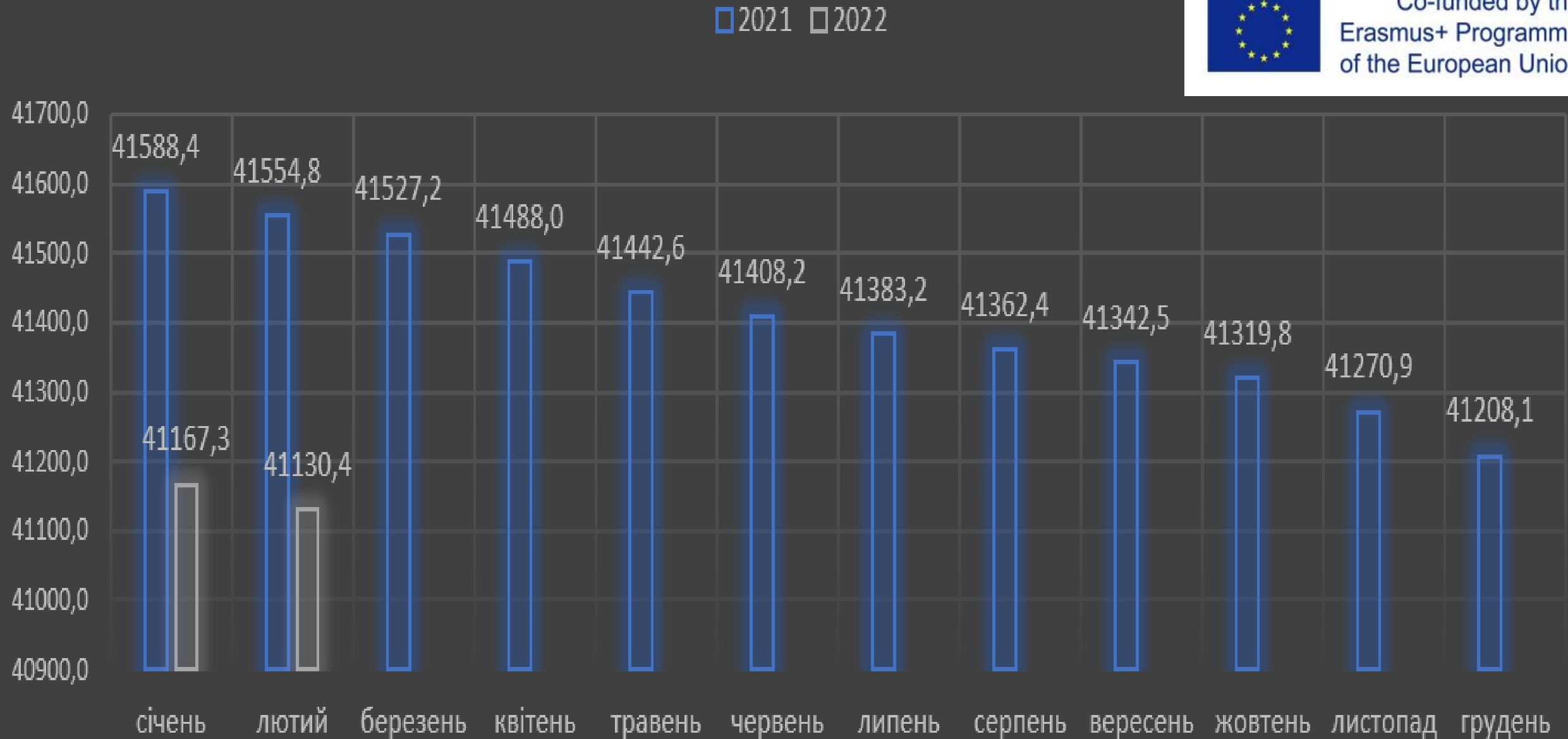

4. Демографічна ситуація в Україні на січень 2022 р. [22]

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Основні демографічні показники в Україні, осіб. [23]

За даними Організації Об'єднаних Націй, протягом першого місяця вторгнення росії в Україну, [залишили свої домівки понад 3,6 млн біженців](#), ще 7 млн українців стали внутрішньо переміщеними особами в Україні.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

	Січень 2022	Довідково: січень 2021
Чисельність наявного населення (за оцінкою) на 1 лютого	41130432	41554836
Середня чисельність наявного населення у січні	41148884	41571595
Чисельність постійного населення (за оцінкою) на 1 лютого	40960795	41385199
Середня чисельність постійного населення у січні	40979247	41401958
Загальний приріст, скорочення (–) чисельності населення	–36904	–33518
Природний приріст, скорочення (–) населення	–39186	–35790
Кількість живонароджених	18062	21931
Кількість померлих	57248	57721
із них дітей у віці до 1 року	149	159
Міграційний приріст, скорочення (–) населення	2282	2272
Кількість прибулих	30955	25966
Кількість вибулих	28673	23694

- Право на вільне пересування в межах та за межами країни визнається прав людини. У статті 13 йдеться про те, що «кожна людина має право на свободу пересування і проживання в межах кордонів кожної держави» і «кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи свою країну, а також повертатися до своєї країни». Тим не менше, немає ніяких міжнародних документів, в яких вибір своєї країни проживання визнано правом людини.
- Як і всі люди, мігранти володіють правами людини. Положення щодо інструментів захисту прав людини поширюються на всіх, в тому числі на мігрантів/мігранток. Проте, часто існує великий розрив між правами, які гарантує закон міжнародних прав людини для біженців/біженок, безпритульних, трудящих мігрантів/мігранток та інших подібних груп, і реаліями з якими вони стикаються. Їх права часто порушуються, у тому числі право на життя, свободу і безпеку.
- Особлива вразливість мігрантів пов'язана з їх імміграційним статусом: вони перетнули міжнародні кордони, щоб в'їхати в іншу країну, громадянами якої вони не є і в якій вони можуть, як правило, залишитися жити і працювати легально тільки з письмової згоди влади країни. Вони чужі у суспільстві приймаючої країни, тому вони можуть не знати місцевої мови, законів чи соціальних звичаїв, що послаблює їх здатність знати і відстоювати свої права. Вони можуть піддаватися дискримінації на роботі і в повсякденному житті, зіткнутися з проявами расизму і ксенофобії, а також стати жертвами злочину, здійсненого на основі упередженого ставлення [24].

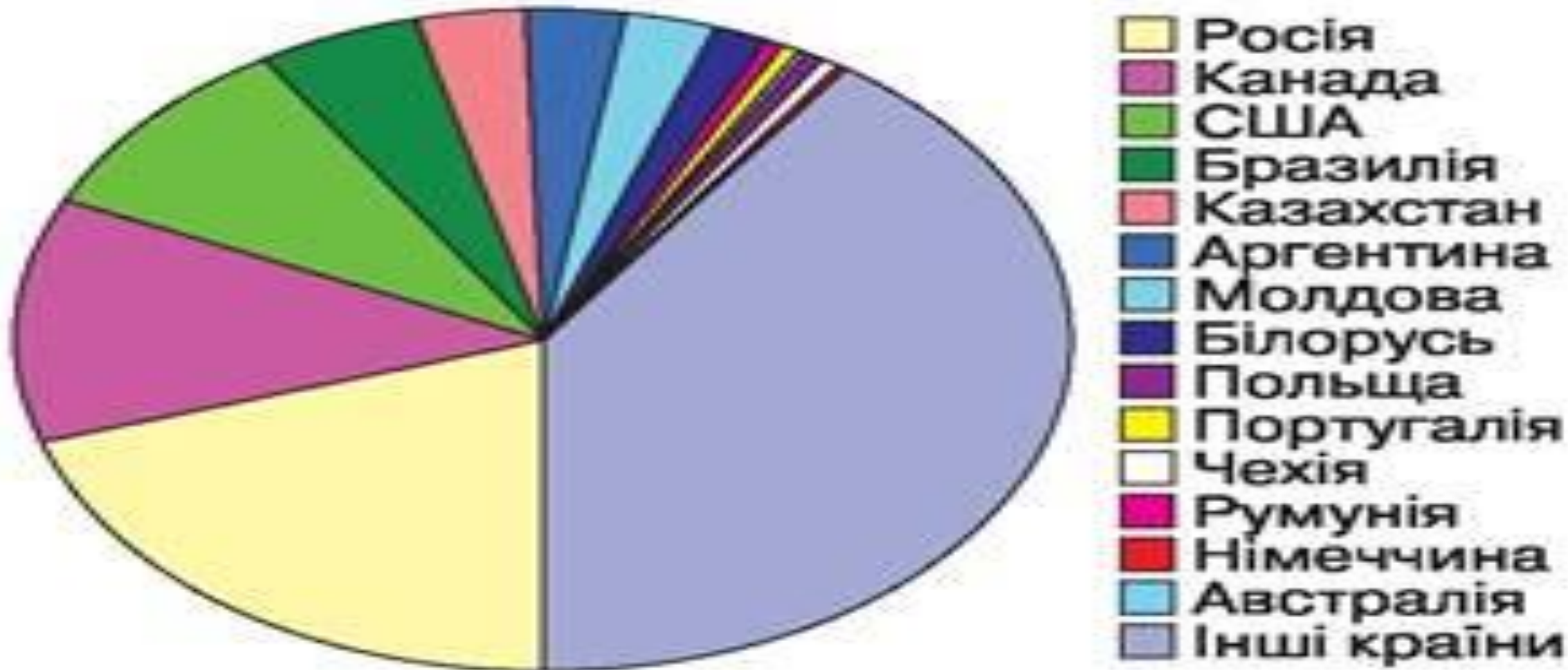
Українська діаспора у світі

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Ми визнаємо, що міграція продовжує рости — це обумовлено віковим дефіцитом за кращим життям, а також через таке більш зрозуміле явище, як війна, зміна клімату...

Пан Гі Мун, Генеральний секретар ООН [25]

5. Дуальність толерантног сприймання.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Дуальність як потужний евристичний принцип, що дозволяє розглянути один і той самий об'єкт із двох різних точок зору [26, 2008: 69].

З усіх наявних нині форм і видів толерантності особливої актуальності набуває комунікативна толерантність, зокрема для тих фахівців, які працюють у сфері «людина – людина». Зокрема, йдеться про психологів, професійна діяльність яких, за будь-яких обставин, повинна мати гуманістичну спрямованість на позитивну взаємодію з людьми, які, окрім власних проблем, які вони намагаються вирішити за допомогою професійних дій з боку психолога наділені ще іншими світоглядами установками та попередньо сформованими власними стилями поведінки.

- Оскільки базовими комунікативними правами особистості є право на її власну індивідуальність, гідність та її повагу, систему цінностей, право на власну точку зору, то наявність у психологів такої здатності до толерантної взаємодії допоможе гуманізувати процес професійної комунікації, налаштувати обидві сторони взаємодії на позитивне сприйняття та вирішення відповідної проблеми клієнта.
- Саме наявність такої професійної компетентності як комунікативна толерантність, як своєрідної фіксації конкретних зусиль з боку психолога, необхідних для підтримки позитивної співпраці з клієнтом при вирішенні його нагальних проблем виступатиме однією із важливих передумов розвитку рівня його професійної здатності. Визнання психологом основних комунікативних прав іншої особистості (як своїх) і слідування їм у процесі професійної комунікації виступатимуть важливими критеріями його професіоналізму [27].

• Враховуючи те, що між процесом спілкування і комунікативне простежується безпосередній тісний зв'язок, доречним, на наш погляд, буде розгляд основних функцій самого процесу спілкування, які надалі будуть враховуватися у визначенні основних структурних компонентів феномену комунікативної толерантності [28]. Б. Ломов виділяє три основні групи функцій, що реалізуються у спілкуванні, зокрема інформаційно-комунікативну, регуляційно-комунікативну та афективно-комунікативну функції. Інформаційнокомунікативна функція відповідає за обмін інформацією між взаємодіючими індивідами; регуляційно-комунікативна (інтерактивна) забезпечує регуляцію поведінки і безпосередню організацію спільної діяльності людей у процесі їх взаємодії; афективно-комунікативна – регуляцію емоційної сфери людини [29]. Також на основні три групи функцій, що реалізуються у процесі спілкування виділяє П. Якобсон, зокрема: когнітивну, яка забезпечує взаємний обмін інформацією і пізнання людьми один одного; афективну, основна мета якої це формування міжособистісних взаємовідносин; і регулятивну, яка відповідає за управління кожним учасником спілкування власною поведінкою і поведінкою інших, а також за організацію спільної діяльності [30].

6. Політичні стратегії поширення толерантності

Erasmus+ Programme
of the European Union

• Різноманіття інтересів, поглядів, позицій людей в сучасному суспільнополітичному просторі априорі містить в собі потенціал конфліктності, що актуалізує важливість толерантності у взаємодії між учасникам комунікації. Сьогодні як в українському суспільстві, так і у світі загалом спостерігається зростання нетерпимості у взаєминах на всіх рівнях комунікації (між різними соціальними групами, владою і громадянами, владою і опозицією, націями та ін.), що виявляється у наявності зіткнень, суперечок тощо. Тому толерантність, коли жодна політична позиція не претендує на домінантність і панує взаємна повага, покликана змінити/встановити правила «політичної гри». Навіть в листопаді 1995 р. з нагоди 50-річного ювілею ЮНЕСКО був оголошений Міжнародний день терпимості (толерантності), який відзначається щорічно 16 листопада. Цей день символізує, що кожен повинен прагнути підтримувати принципи терпимості, плюралізму, взаємної поваги і мирного співіснування. Люди повинні бути завжди готові усувати стереотипи і спотворені уявлення і виступати на захист жертв дискримінації. Проте на практиці можна спостерігати суттєві відмінності у ступені та проявам толерантності українцями і жителями єврорегіону. Тому питання особливостей вияву толерантності, її ролі в політико-комунікативних взаємодіях сучасного українського суспільства (за умов загострення воєнних дій на сході держави, відносин з Росією тощо) з ЄС є недостатньо вивченим і потребує аналізу у наявному дослідженні [31].

- В процесі політичної комунікації толерантність можна інтерпретувати як «допускати інакомислення в суспільстві і навіть в своїх рядах, дозволяти в рамках Конституції діяльність опозиції, здатність гідно визнати свою поразку в політичній боротьбі, сприймати політичний плюралізм, як прояв різноманітності в державі» [32, с. 10].
- Отже, суспільно-політична взаємодія пов'язана із ідентифікацією і ментальними настановами. Для українців характерні такі риси ментальності, як терпимість, чуттєвість, миролюбність, що може бути підґрунтям для толерантних взаємин у різних сферах життя. Однак асиметрія орієнтацій, амбівалентність ціннісних настанов, псевдосинкретизм у поєднанні з виразними ознаками регіональних розмежувань, етноконфліктністю, розбалансованістю міжцерковних відносин, конгломератним характером партійної системи – все це гальмує утвердження толерантних взаємин. Варто зауважити, що додатковим негативним фактором виступає поведінка українських політиків: бійки в Верховній Раді, «війни за повноваження», притиснення опозиції тощо. Іншими словами, ментальні риси є досить сприятливими для утвердження толерантності в політико-комунікативному просторі, а непрофесійна діяльність і низька культура певних представників еліти сприяють поглибленню кризових явищ і нетолерантній комунікації. Іншими словами, політична еліта, демонструючи інтолерантне ставлення до опонентів, поглиблює розрив із Європейським Союзом і унеможлиблює подальшу інтеграцію [33].

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

• Суспільно-політична взаємодія пов'язана із ідентифікацією і ментальними настановами. Для українців характерні такі риси ментальності, як терпимість, чуттєвість, миролюбність, що може бути підґрунтям для толерантних взаємин у різних сферах життя. Однак асиметрія орієнтацій, амбівалентність ціннісних настанов, псевдосинкретизм у поєднанні з виразними ознаками регіональних розмежувань, етноконфліктністю, розбалансованістю міжцерковних відносин, конгломератним характером партійної системи – все це гальмує утвердження толерантних взаємин. Додатковим негативним фактором виступає поведінка українських політиків: бійки в Верховній Раді, «війни за повноваження», притиснення опозиції тощо. Іншими словами, ментальні риси є досить сприятливими для утвердження толерантності в політико-комунікативному просторі, а непрофесійна діяльність і низька культура певних представників еліти сприяють поглибленню кризових явищ і нетолерантній комунікації. Іншими словами, політична еліта, демонструючи інтолерантне ставлення до опонентів, поглиблює розрив із Європейським Союзом і унеможливорює подальшу інтеграцію.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

• Сьогодні країни Західної Європи стали заручниками тих демократичних принципів, які вони колись відстоювали. Все більше інтерпретують права людини в контексті своїх національних інтересів: стає жорсткішою міграційна політика, толерантність розуміється як основа взаємин тільки для своїх громадян. Проте в демократичних державах існує розвинена громадська думка, розвинена система стримувань і противаг – гарантія того, що цей ризик не перевищить допустимих меж [34, с. 26].

РЕЙТИНГ КРАЇН СВІТУ ЗА РІВНЕМ ПОЛІТИЧНИХ ТА ГРОМАДЯНСЬКИХ СВОБОД 2022 [35].

№	КРАЇНА	ІНДЕКС	СТАТУС	15	Швейцарія	Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union			
1	Фінляндія	100	F	16	Барбадос				
2	Норвегія	100	F	17	Словенія			95	F
3	Швеція	100	F	18	Естонія			94	F
4	Нова Зеландія	99	F	19	Німеччина			94	F
5	Нідерланди	98	F	20	Кіпр			94	F
6	Уругвай	98	F	21	Ісландія			94	F
7	Канада	98	F	22	Тайвань			94	F
8	Австралія	97	F	23	Сан-Маріно			93	F
9	Ірландія	97	F	24	Тувалу			93	F
10	Люксембург	97	F	25	Австрія			93	F
11	Данія	97	F	26	Маршаллові острови			93	F
12	Бельгія	96	F	27	Великобританія			93	F
13	Японія	96	F	63	Польща			82	F
14	Португалія	96	F	110	Україна			60	PF

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

• **World 2021.** представлено актуальний (періодично оновлюваний відповідно до останніх результатів дослідження) список країн світу та адміністративних територій без державного статусу (включаючи спірні регіони та невизнані міжнародною спільнотою адміністративно-територіальні освіти), упорядкованих за показником стану політичних та громадянських свобод та поділених відповідно з цим три групи: «Вільні» (Free), «Частково вільні» (Partly Free), «Невільні» (Not Free). Поточні дані подано станом на 2020 рік (опубліковані в березні 2021 року) [36].

7. Дискурс про толерантність, встановлення меж та соціальне регулювання. Практичні особливості мінімалістичної концепції невторчання.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Суспільство, у якому досягнуто консенсусу відносно того, що є моральна цінність, а що ні, може розглядатися як стабільна система, оскільки ліквідується головне джерело протиріч, які породжують нестабільність і потрясіння [37]. Сучасна юридична наука для розвитку права обрала таке його розуміння, що не обмежується уявленням про право лише як зводу законів. Так, 2 листопада 2004 р. Конституційним Судом України було постановлено рішення, в якому він вперше тлумачить принцип верховенства права: *«...Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства»* [38]. На сьогодні проблема прав людини вельми гостро постає з огляду на певні новели вітчизняного законодавства, що вступають у протиріччя із зазначеним принципом верховенства права, віковими традиціями та моральними принципами українського народу. Особливо це стосується свободи й гідності людини, а також сфери сім'ї та суспільної моралі, які знецінюються та руйнуються в Україні під прикриттям не завжди однозначних явищ, зокрема таких, як толерантність, рівність, свобода, дискримінація та ін. [39].

РЕЙТИНГ КРАЇН СВІТУ З ІНДЕКСУ СВОБОДИ ЛЮДИНИ 2022.

<https://gtmarket.ru/ratings/human-freedom-index>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

РЕЙТИНГ	КРАЇНА	ІНДЕКС
1	Нова Зеландія	8.87
2	Швейцарія	8.82
3	Гонконг	8.74
4	Данія	8.73
5	Австралія	8.68
6	Канада	8.64
7	Ірландія	8.62
8	Естонія	8.54
9	Німеччина	8.52
9	Швеція	8.52
11	Фінляндія	8.49
11	Японія	8.49
11	Люксембург	8.49
14	Нідерланди	8.48

15	Австрія	8.45
15	Норвегія	8.45
17	Великобританія	8.44
17	Сполучені Штати Америки	8.44
19	Тайвань	8.42
20	Ісландія	8.39
21	Литва	8.37
22	Латвія	8.34
23	Мальта	8.33
24	Чехія	8.29
25	Бельгія	8.28
33	Франція	8,05
34	Словенія	8, 05
45	Польща	7,72
110	Україна	6.45

РЕЙТИНГ КРАЇН СВІТУ З ІНДЕКСУ СОЦІАЛЬНОГО ПРОГРЕСУ

2022 <https://gtmarket.ru/ratings/social-progress-index>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

РЕЙТИНГ	КРАЇНА	ІНДЕКС
1	Норвегія	92.63
2	Фінляндія	92.26
3	Данія	92.15
4	Ісландія	91.78
5	Швейцарія	91.78
6	Канада	91.41
7	Швеція	91.20
8	Нідерланди	90.57
9	Японія	90.44
10	Німеччина	90.32
11	Австралія	90.28
12	Нова Зеландія	90.02
13	Ірландія	89.47
14	Австрія	89.44

15	Люксембург	88.68
16	Бельгія	88.68
17	Південна Корея	88.42
18	Великобританія	88.25
19	Франція	88.23
20	Іспанія	87.53
21	Естонія	87.38
22	Чехія	86.60
23	Італія	86.56
24	Сполучені Штати Америки	86.29
25	Португалія	85.97
26	Словенія	85.83
27	Литва	85.58
35	Польща	83.08
48	Україна	75.78

8. Максималістична концепція «пюораліс толерантності»

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

• Різні форми нетерпимості нерідко використовуються екстремістськими рухами, що розпалюють ненависть, національний розбрат і соціальні конфлікти в суспільстві. Для цих сил часто виявляється достатнім, що людина – інша, несхожа, має свою думку, віру та національні традиції. Культурний і релігійний плюралізм, який розвинувся в західному світі у середньовіччі, особливо серед англосаксів, викликав до життя толерантність, необхідну для встановлення спільності в цих умовах. Толерантність була, з одного боку, необхідним побічним продуктом цього плюралізму, а з іншого – умовою його подальшого розвитку [42].

• Плюралізм (від [лат.](#) pluralis — множинний): широкий спектр думок, орієнтацій, багатоваріантність оцінок Термін плюралізм може відноситися до: [Філософський плюралізм](#), [Політичний плюралізм](#), [Релігійний плюралізм](#), [Ідеологічний плюралізм](#), [Космічний плюралізм](#) [43]

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Події в Англії показують, що в ХУІІ ст. в умовах релігійної толерантності був досягнутий громадянський мир і встановилася загальна атмосфера милосердя. Фактично будь-яке переконання - релігійне, політичне чи культурне - може призвести до нетерпимості, якщо не залишається жодного сумніву в непогрішності ідей, в які ми віримо, і в хибності тих поглядів, які нами оскаржуються. Толерантність у відношенні людей, які відрізняються від нас своїми переконаннями і звичками, вимагає розуміння того, що істина не може бути простою, що вона багатоліка, і що існують інші погляди, здатні пролити світло на ту чи іншу її сторону.

Здатність осягати різноманітні аспекти істини або усвідомлювати обмеженість істин, в які ми сьогодні віримо, з'являється завдяки раціональному і терплячому аналізу труднощів, з якими стикається будь-яке пізнання, а також духу релігійної покірності. Толерантність є найважливішою умовою знаходження компромісів, подолання конфліктів. Нетерпимість веде людство до братської могили, тому проблема толерантності сьогодні досягла міжнародного сенсу. Не випадково Генеральна Асамблея ООН у грудні 1992 року прийняла резолюцію провести рік Організації Об'єднаних Націй присвячений терпимості. 1995 рік було об'явлено як всесвітній рік толерантності [44].

РЕЙТИНГ КРАЇН СВІТУ З ІНДЕКСУ ДЕМОКРАТІЇ 2022

<https://gtmarket.ru/ratings/democracy-index>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

РЕЙТИНГ	КРАЇНА	ІНДЕКС
1	Норвегія	9.75
2	Нова Зеландія	9.37
3	Фінляндія	9.27
4	Швеція	9.26
5	Ісландія	9.18
6	Данія	9.09
7	Ірландія	9.00
8	Тайвань	8.99
9	Австралія	8.90
9	Швейцарія	8.90
11	Нідерланди	8.88
11	Канада	8.87
11	Уругвай	8.85
14	Люксембург	8.68

15	Німеччина	8.07
16	Південна Корея	8.16
17	Японія	8.15
18	Великобританія	8.10
19	Маврикій	8.08
20	Австрія	8.07
21	Коста-Ріка	8.07
22	Франція	7.99
23	Ізраїль	7.97
24	Іспанія	7.94
25	Чилі	7.92
26	Сполучені Штати Америки	7.85
27	Естонія	7.84
51	Польща	6.80
86	Україна/Мексика	5.57

РЕЙТИНГ КРАЇН СВІТУ З ІНДЕКСУ СОЦІАЛЬНОГО ПРОГРЕСУ 2022

<https://gtmarket.ru/ratings/social-progress-index>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

РЕЙТИНГ	КРАЇНА	ІНДЕКС
1	Норвегія	92.63
2	Фінляндія	92.26
3	Данія	92.15
4	Ісландія	91.78
5	Швейцарія	91.78
6	Канада	91.41
7	Швеція	91.20
8	Нідерланди	90.57
9	Японія	90.44
9	Німеччина	90.32
11	Австралія	90.28
11	Нова Зеландія	90.02
11	Ірландія	89.47
14	Австрія	89.44

15	Люксембург	85.75
16	Бельгія	88.68
17	Південна Корея	88.42
18	Великобританія	88.25
19	Франція	88.23
20	Іспанія	87.53
21	Естонія	87.38
22	Чехія	86.60
23	Італія	86.56
24	Сполучені Штати Америки	86.29
25	Португалія	85.97
26	Словенія	85.83
27	Литва	85.58
35	Польща	83.08
48	Україна	75.78

Список використаних джерел

- 1. Молчанова А.О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога: посібник / Алевтина Олександрівна Молчанова. – Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. – 188 с.
- 2. **Культурна столиця Європи: як мистецтво дає містам нове життя.**
URL: <https://nachasi.com/specprojects/2020/07/14/europe-culture-capital/>
- 3. Evaluating three decades of the European Capital of Culture programme: a difference-in-differences approach. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10824-016-9281-x#Tab3>
- 4. Вплив проведення Європейської культурної столиці на ВВП на душу населення, обмежена вибірка. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10824-016-9281-x/tables/6>
- 5. Справедливість і субсидіарність: виступи в Україні. -Київ: Альтерпрес. 2014, - 144 с.
- 6. Теологічна теорія походження людини. URL: <https://tureligious.com.ua/teologichna-teoriya-rohodzhennya-lyudini/>

Список використаних джерел

- 7. Вовк Д. О., Бойчук Д. С. Верховенство права і толерантність: навчальний посібник Видавництво «ФОП Голембовська О.О.», 2018.- 172 с.
- 8. Форстер Е.М. Говардс- Енд. W.W.Norton Company. 2014. – 325 с.
- 9. Хантінгтон С. Політичний порядок у мінливих суспільствах. Видавництво «Наш Формат». 2020.- 448 с.
- 10. Міграція та мігранти. Режим доступа: <https://www.coe.int/uk/web/compass/migration>
- 11. Костенко Н. Культурні ідентичності: перетворення і визнання // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 4. – С. 74.
- 12. Струкевич О. К. Українська “нація до націоналізму”: пошуки, критерії ідентичності в Україні-Гетьманщині XVII ст. // Український історичний журнал.- 1999.-№ 6.- С. 18.
- 13. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. 2-е перероблене видання. – К., 2001. – С. 98 – 99. Степаненко В. Перспективи громадянської нації // Віче. 2002. – № 5. – С. 64.

Список використаних джерел

- 14. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність / Пер. з англійської П. Таращука. — К.: Основи, 1994. — 224 с.
- 15. [«Johan Galtung»](#) [Архивная копия](#) от 26 сентября 2012 на [Wayback Machine](#), *Norsk Biografisk Leksikon*, p. 205
- 16. „Tolerantnist yak osnova...“, 2016. URL: <http://www.etica.in.ua/tolerantnist-yak-osnova-tsivilizovanogo-suspil-stva/>
- 17. Європейський комітет з питань міграції, домашня сторінка. http://www.coe.int/t/dg3/migration/European_committee_on_Migration/default_en.asp
- 18. Глосарій з міграції, МОМ. URL: http://www.iom.int/jahia/webdav/site.myjahia.site/shared/shared/mainsite/published_docs/serial_publications/Glossary_eng.pdf
- 19. Внесок УВКБ ООН у Глобальний форум з міграції та розвитку (Брюссель, 9–11 липня 2007 року), <http://www.unhcr.org/468504762>

Список використаних джерел

- 20. Список країн населення. URL: [:https://merkator.org.ua/ru/spravochnik/spisok-stran-po-naseleniyu/](https://merkator.org.ua/ru/spravochnik/spisok-stran-po-naseleniyu/)
- 21. Список країн за кількістю іммігрантів.
[URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%22](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%22).
- Демографічна ситуація в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/tag-demografia>
- 23. Вторгнення Росії в Україну: демографічна ситуація та перспективи міграції населення.
URL: <https://ua.news/ua/money/vtorzhenye-rossyy-v-ukraynu-demografycheskaya-sytuatsyya-y-perspektyvu-migratsyy-naselenyya>
- 24. Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T031382>
- 25. Українська Діаспора Світу / Ukrainian diaspora in the world. [URL:https://www.facebook.com/Ukrainiandiasporaintheworld/](https://www.facebook.com/Ukrainiandiasporaintheworld/)
- 26. Atiya M. (2008). Duality in mathematics and physics. Conferències FME. Vol. V, Curs Riemann (2007–2008). Barcelona: Facultat de Matemàtiques i Estadística, 69-91.

Список використаних джерел

- 31. Денисюк С. Г., Неприцький О. А. Толерантність в сучасній Україні: Євроінтеграційний контекст. Режим доступу: <file:///C:/Users/user/Downloads/2798-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-5638-1-10-20161118.pdf>
- 32. Schmitt C. La notion de politique / Schmitt C. – Paris : Editions Sirey, 1931. – 123 p.
- 33. Денисюк С. Г. Толерантність в просторі політичної комунікації: від теоретичних основ до практичного втілення / С. Г. Денисюк // Політичний менеджмент: науковий журнал. [file:///C:/Users/user/Downloads/2798-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-5638-1-10-20161118%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/2798-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-5638-1-10-20161118%20(1).pdf)
- 34. Рейтинги політичної толерантності [Електронний ресурс]. – 22.10.2009. – Режим доступу: <http://www.ipu.org/dem-e/idd/report09.pdf>.

Список використаних джерел

- 35. Freedom House: Freedom in the World 2021. URL: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2021/democracy-under-siege>
- 36. Рейтинг країн світу за рівнем політичних та громадянських свобод. Режим доступу: <https://gtmarket.Ru/ratings/freedom-in-the-world>
- 37. Шайгородський Ю. Суспільна мораль як система цінностей // Правові засади захисту особистісних цінностей та суспільної моралі: зб-к нормативних актів України / Уклад.: Ю. Ж. Шайгородський, К. П. Меркотан. – К. : Укр. центр політ. менеджменту, 2007. – С. 9.
- 38. Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2004 від 02 листопада 2004 р. по справі № 1-33/2004 за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) / [Електронний ресурс] – URL: : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>.

Список використаних джерел

- 45. Рейтинг країн світу з індексу демократії 2022. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/democrasy-index>
- 46. Рейтинг країн світу з індексу соціального прогресу 2022. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/social-progress-index>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

• **Дякую за увагу**